

Opplev

Smaalenene

Ingrid Olava synger i kulturhuset i kveld

ASKIM: 16 byer får besøk av artist **Ingrid Olava** på hennes høstturné. I kveld kommer hun til Askim kulturhus for å holde cafékonsert. For få uker siden ga hun ut sitt tredje album, «Summer House», og det er fra dette publikum får høre. Albumet markerte samtidig hennes

tilbakekomst som utøver og musiker. For tre år siden fikk Ingrid Olava spellemannspris for albumet «The Guest» (2010) som etablerte henne som en av våre fremste kvinnelige artister. Hun er også anerkjent kunstnerisk og kommersielt som en låtskriver av rang.

Samlet kulturskatt

Fikk ordtak og munnhell fra Østfold mellom permer

Det ligger mye humor og folke-minner i ordtak og munnhell.

ASKIM: Det har fått forfatteren **Øyvind Bremer Karlsen** fra Askim til å samle ordtak han har lest og hørt.

– Jeg har redigert boka, altså, de siste årene har jeg ikke skrevet så mye selv, sier Karlsen.

Folkeminne viktigst

Han synes folkeminnet er det viktigste aspektet ved å få ordtakene skrevet ned.

– Det er en kulturskatt. Det ligger mye både visdom og kunnskap i ordtak, men også humor og fordommer.

Men uten tvil er det folket, og Karlsen har sam-

let stoff siden 60-tallet.

– Det har vært moro å jobbe med det. En del av stoffet har jeg faktisk hentet fra mine år som arbeider på Viking, her i lokalene hvor Smaalenenes Avis holder til nå, sier Karlsen. Han har også sammenlignet med ordtak fra Vestfold, og berømmer bibliotekene for kjempegod hjelp.

– Hva skulle vi gjort hvis ikke bibliotekene var gratis, spør Karlsen, og er med det inne på sin politiske fortid med en framtrekkende plass på listen for Rød Valgallianse.

Trekker linjer

Forfatteren har dratt historiske linjer og sammenlignet med ordspråksamlingen til J. N. Wilse fra 1780. Som malmann fant han

det også naturlig å se på Ivar Aasens funn, han har også skrevet ned ordtak fra hele landet.

– Det er interessant å se at uttrykkene fremdeles er i bruk, sier han. Uttrykket som har gitt tittelen til boka kalles ei herme.

«Det er godtare enn prim, også så godt som prim er! sa guten, han hadde vore saman med ei jente for første gongen.»

– Jeg husker godt det uttrykket fra ungdommen. «Gødtare enn prim», sa vi, og så smilte vi litt.

Mens noen ordtak er humoristiske, kan noen være almenlydige med moralistisk tilsnitt.

«Ærb og be, vær selv din lykkes smed», for eksempel.

Har samleren selv, som

ORDTAK-SAMLER: Øyvind Bremer Karlsen. **ARKIVFOTO**

går i sitt 68. år, noe yndlingsuttrykk?

–Hm, ja, et ordtak som er litt aktuelt for meg er jo dette fra Nordre Båstad:

«En lærer så lenge en lever, det siste er å gå smått».

GURI RØNNING

guri.ronning@smaalenene.no
48 15 00 36

FAKTA

Øyvind Bremer Karlsen (68)

Bokutgivelser:

■ Kjerringa som ikkje hadde tider til å døde. Vikværske folkeeventyr og skrøner. (1997)

■ Odin går beserk! All verdas frimerke med motiv frå norrøn mytologi og historie. (1992)

■ Plutselig fokus. Eit album. (1980)

■ Brone hestær fins ikkje. (1979)

■ Der kommer Hansen gåandes. (1978)

Øversettelser:

■ Sagaen om Ramnkjell Frøysgøde (originaltittel: Hrafnels saga Freysgøða). (2009)

■ Sosialismens utvikling fra utopi til vitenskap (originaltittel: Die Entwicklung des Sozialismus von der Utopie zur Wissenschaft) av Friedrich Engels. (1982)

■ Tømmerdalen (originaltittel: Timmerdalen) av Martin Koch. (1981/1982)

■ Utgitt i Rødt! Marxistisk tidsskrift:

– Det dei seier (dikt) 2-2013 m/Berit Krogh.

– Ein handfull galning-ar (novelle) 1-2013.

– Liggande ved kai i Long Beach (dikt) 1-2013.

– Vår Fatima (dikt) 4-2012.

– Notat om svarte støvlar (Dikt) 3-2012.

– Walk! Don't run! (Novelle) 2a-2012.

– Da-n Gud skapa verda... (novelle) 2-2012.

– Problem? 4-2011.

– Om å lære å gå på skøyter. 4-2010.

– Sjølvforsvar (novelle) 4-2009.

– Viktig å ta vare på dialekten

De to siste bøkene til Kvitveis forlag har et sentralt mål, og det er å ta vare på deler av Østfold-dialekten.

Hva er det som særmerker denne dialekten i forhold til andre dialekter? Dette prøvde professor Einar Lundeby fra Hobøl å svare på i boka «Østfold-

mål». Den kom i 1995 og er utarbeidet etter et seminar i Østfold mållag i Askim.

Østfold-målet er et lett offer for harselas i humorsammenheng. I boka siteres en undersøkelse i Oslo, som riktignok er noen år gammel, og her er det opp mot en fjerdedel av de som svarer som sier at Østfold-

målet er stygt.

Lundeby griper derfor tak i det som skiller Østfold-målet fra østlandsk standardmål, med utgangspunkt i at det som høres uvant ut og oppfattes som stygt.

Her er det særlig det at vokalen æ er framtrekkende i Østfold-målet, i tillegg til

nektingsadverbet ette eller ente.

Æ brukes både i ord og bøyninger, både i verb, adjektiv og substantiv; timær, guttær og knivær.

At talemusikken er annerledes blir også framhevet av Lundeby, den karakteriseres ifølge ham av ro og bedagelighet.

Skjemt og visdom på kryss og tvers

Forfatteren Øyvind Bremer Karlsen, f. 1945, er bosatt i Askim.

Han debuterte på Gyldendal Norsk Forlag i 1978, og i de seinere åra har han skrevet dikt og noveller, og han har gitt ut flere bøker om språk og kulturhistorie, blant annet på Det Norske Samlaget.

Våren 2013 kom boka «Gødtære enn prim! Ordtak, hermer og munnhell i Østfold» på Kvitveis Forlag. Her har han over flere tiår sanket og systematisert en rekke ordspråk fra ulike steder i fylket. Som tittelen indikerer, er ordspråkene samlet i Østfold, men det betyr ikke at de har sitt opphav der.

Det er kjent at ordspråk vandrer på kryss av inter-

nasjonale, nasjonale og regionale grenser, og det som gjør boka til Øyvind Bremer Karlsen interessant, er blant annet at han viser svært lokale varianter av mange uttrykk. Variasjonene er både i ordrekkefølgen og i dialektvarianten. Ordspråkene er dessuten alfabetisk gruppert. Et eksempel er:

Sann
Den som snakker sant, behøver ette å anstrenge sæ for å hugse. Østfold.

Det er for godt te å være sant. Askim.

Det er så sant som det er sagt. Askim.

Er det ette sant, så er det godt ljugi. Askim.

Er detta sant, ske du få fergylle mæ med høne-

møkk! Eidsberg.

Språk og dialekter er dynamiske og påvirkes av nærmiljø og lokalbefolkning. Dette vises også godt i boka hvor ordtakene siteres i dialekt som eksempelvis i bruken av ette og ikke; Det er-te gull ælt som glimrær. Fra Skiptvet, Askim og N. Båstad, og En ska-kke fyre for kråka. Askim.

Noen vil kanskje finne dialektuttrykkene – og spesielt forkortelsene i dem – litt fremmede og vanskelige å lese med det samme, mens andre ganske sikkert vil nikke gjenkjennende og minnes at de ble brukt særlig av eldre generasjoner, for påvirkninga av tilflytting, pendling og krav til «å snakke pent».

Det er mye humor i gamle munnhell, og denne samlinga er ikke noe unntak. Her kan en humre seg gjennom sider med uttrykk som er både på og over kanten av det som er allment veloppdraget, en kan finne finurlige uttryksmåter for enkle sannheter, og en kan møte igjen mange gode, gamle ordtak som kanskje hadde gått i egen glemmebok.

Undertegnede synes «Gødtære enn prim» er en morsom bok som det er underholdende både å bli i for egen del, og – ikke minst – for å finne sitater til bruk både til alvor og fest.

God lesning!
Kari Mørk

ØSTFOLD-BØKER: Magne Aasbrenn hos Sissel M. Børke på Fernanda

Gjør et bokkupp i Skiptvet

SKIPTVET: I dag arrangeres det bokloppemarked på Skiptvet bibliotek i kjelleren på Kirkelund skole. En glitrende anledning til å sikre seg gamle bøker i ulike sjangre, samt diverse årganger med tidsskrifter.

Salget er en årvisst bibliotekstradisjon for å gjøre plass til nye bøker. Har du ikke mulighet i dag, er det ingen grunn til å fortvile. Salget varer hele neste uke i bibliotekets åpnings-tid.

Jonas Fjeld og band lager bluegrass-fest

ASKIM: 7. oktober slapp **Jonas Fjeld & Chatham County Line** sitt tredje felles album, «Western Harmonies». I dag slipper også **søstrene Bøygard** albumet «Blågras på Skrindo», som er produsert av Fjeld og med Chatham som musikere. Sammen legger Fjeld, Bøygard og

Chatham County Line ut på stor turné, som allerede er utsolgt flere steder. De har tre konserter Østfold og kommer til Askim kulturhus fredag 25. oktober. Chatham County Line fra North Carolina regnes som det ypperste og mest spennende som skjer innen bluegrass i dag.

fra Kvitveis forlag står bak to bøker på dialekt i år. Bøker på og om Østfoldmålet er å finne blant annet bokkafé i Aremark.

FOTO: FORLAGET

TRIOEN: Helge Harstad, Gisle Børge Styve og Per Willy Aaserud spilte og underholdt på Askim kulturhus torsdag kveld.

Humoristisk og melodisk fra trio

ASKIM: Gisle Børge Styve Trio trakk fullt hus da de holdt konsert på Askim kulturhus torsdag kveld.

Det manglet ikke på ros fra publikum som hørte på.

– Det er helt herlig å høre på dem, de er overraskende bra. Jeg har sett Gisle Børge Styve på «Beat for beat». Han er suveren der også. Han sier så mye morsomt underveis, sier Lisbeth Aune (72).

– Jeg har veldig sansen for humoren til Styve. I tillegg har han flinke musikere med seg. Han er

allsidig, mener Morten Dahl (35).

– Det var kjempebra. Det var variert og fint. Vi har vært ute og spist middag og avsluttet kvelden med konsert. Jeg har ikke hørt dem før, men så annonsen i avisen, svarer Siv Nikolaysen (48).

I tillegg til det musikalske var det også flere morsomme historier underveis. Folk lo og klappet og nøt musikken.

BEATE SLOREBY

beate.sloreby@smaalenene.no

922 63 520

PUBLIKUM: Gisle Børge Styve Trio trakk fullt hus under kafekonser-ten.